

AHMET CEMAL

**Önce Şairleri
Yaktılar**

2. BASKI

can
roman

AHMET CEMAL
ÖNCE ŞAİRLERİ
YAKTILAR

© 2014, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2014

2. basım: Ağustos 2017, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Yayına hazırlayan: Faruk Duman

Düzeltili: Aylin Samancı, Nükhet Polat

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Kapak baskı: Azra Matbaası

Litros Yolu 2. Matbaacılar Sitesi D Blok 3. Kat No: 3-2

Topkapı-Zeytinburnu, İstanbul

Sertifika No: 27857

İç baskı ve cilt: Yıldız Matbaa Mücellit

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. Dalgıç İş Merkezi No: 3 Kat: 2

Topkapı-Zeytinburnu

Sertifika No: 33837

ISBN 978-975-07-2239-4

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750722394

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 31730

AHMET CEMAL
ÖNCE ŞAİRLERİ
YAKTILAR

DENEME

♥can

Ahmet Cemal'in Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Dokunmak, 1999

Şeref Bey Artık Burada Yaşamıyor, 1999

Sanat Üzerine Denemeler, 2000

Bizi Yaşatanlar ve Öldürenler, 2002

İnsana Dönmek, 2002

Oynamak Varken, 2002

Giderayak, 2004

Kıyıda Yaşamak, 2004

Lanetlenmiş Ağustosböcekleri, 2012

AHMET CEMAL, 1942'de doğdu. St. Georg Avusturya Lisesi'ni ve İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Aynı fakültede bir süre asistanlık yaptı. İstanbul'daki Avusturya Kültür Ataşeliği'nde çalıştı. İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde çeviri dersleri verdi. *Yeni Ufuklar*, *Varlık*, *YAZKO Edebiyat*, *Gergedan*, *Argos* ve *Milliyet Sanat* dergilerinde yazdı. 1980'de Mustafa Kemal Ağaoğlu tarafından kurulan Yazarlar ve Çevirmenler Yayın Üretim Kooperatifi'nde (YAZKO) genel yayın koordinatörü olarak çalıştı. Aynı yerde *YAZKO Çeviri Dergisi*'ni kurdu ve yönetti. Anadolu Üniversitesi'nde 19 yıl süreyle, lisans, lisansüstü ve doktora eğitimi düzeyinde olmak üzere, İletişim Bilimleri Fakültesin'de Sanat Tarihi, Estetik, Kültür Tarihi, Metin Yazımı ve Metin Çözümleme, Güzel Sanatlar Fakültesi'nde Temel Sanat Kavramları, Devlet Konservatuarı Tiyatro Bölümü'nde de Dünya Tiyatro Tarihi, Çağdaş Tiyatro, Tiyatro Edebiyatı ve Tiyatro Estetiği derslerini verdi. İstanbul ve Mimar Sinan üniversitelerinin tiyatro bölümlerinde Dünya Tiyatro Tarihi ve Tiyatro Edebiyatı derslerini üstlendi. Bahçeşehir Üniversitesi'nde beş yıl boyunca Antikçağ'dan Günümüze Eleştirel Düşüncenin Tarihi, Edebiyat ve Eleştirel Düşünce ve Estetik ve Temel Sanat Kavramları derslerini verdi. Ingeborg Bachmann, Walter Benjamin, Bertolt Brecht, Hermann Broch, Elias Canetti, Paul Celan, Ernst Fischer, E.H. Gombrich, Goethe, Friedrich Hölderlin, Franz Kafka, Heinrich v. Kleist, Georg Lukács, Robert Musil, Friedrich Nietzsche, E.M. Remarque, Novalis, R. M. Rilke, Anna Seghers, Manès Sperber, Georg Trakl ve Stefan Zweig'in çeşitli eser-

lerini Türkçeye çevirdi. Deneme ve makaleleri *Yaşamdan Çevirdiklerim, Odak Noktasında Yaşananlar, Şeref Bey Artık Burada Yaşamıyor, Bizi Yaşayanlar ve Öldürenler, Aradığımız Tiyatro, Oynamak Varken, Sanat Üzerine Denemeler, Okuyan Gençliğe Mektuplar, İnsana Dönmek, Giderayak ve Lanetlenmiş Ağustosböcekleri ve Önce Şairleri Yaktılar* başlığıyla kitaplaştı. *Şiirleri Geçmiş Bir Dua Kitabından* adıyla yayımlandı. *Kıyıda Yaşamak* başlıklı bir romanı ve *Dokunmak* başlıklı bir hikâye kitabı var. 1988 yılında Türk kültürüne yaptığı hizmetler nedeniyle Anadolu Üniversitesi Senatosu tarafından kendisine fahri doktora unvanı verildi. 2010 yılında Avusturya Cumhurbaşkanı tarafından Avusturya Federal Cumhuriyeti Altın Liyakat Nişanı'na layık görüldü. Aynı yıl, Türkiye Cumhuriyeti ve Federal Almanya Cumhuriyeti tarafından ilk kez düzenlenen Tarabya Çeviri Ödülleri çerçevesinde, Almandan Türkçeye çeviri dalında büyük ödülü aldı. *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri* başlıklı deneme kitabıyla 2012 yılında Türkiye Gazeteciler Cemiyeti tarafından verilen Sedat Simavi Edebiyat Ödülü'nü kazandı. Aynı yıl Dil Derneği tarafından kendisine Türk Dil Kurumu'nun 80. kuruluş yıldönümü nedeniyle ve Türk diline katkılarından ötürü Onur Ödülü verildi. 2013 yılında TÜYAP tarafından on sekizincisi düzenlenen İzmir Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildi. 2014 yılında ise Hermann Broch'tan yaptığı *Vergilius'un Ölümü* başlıklı roman çevirisiyle Avusturya Devlet Çeviri Ödülü'ne layık görüldü. 2017'de İstanbul'da öldü.

Nâzım Hikmet Akademisi'ndeki
öğrencilerime, ortaklaşa bilgi üretmenin
bütün mutluluklarımı bana
yaşattıkları için

İçindekiler

Sunuş	15
Bir Özyaşam Öyküsü Yerine: <i>Benim Küllengi Zamanlarım</i> ya da “Soylu” Bir Soysuzun Kısa Öyküsü... ..	19
Bir Çevirinin Hikâyesi	33
Önce Şairleri Yaktılar... ..	49
Tarihten Korkmayınca	51
Tarihin Kanlı İronisi	53
Zamanı Okumak	55
Kafka’nın <i>Şato</i> ’su Silivri’de mi?	58
İyi ki Kitaplar Var	60
Kitap Yasakları ya da: Bu Kadarı Yeter mi?	62
İnsanın ve Uzayın Derinlikleri	65
Kültürsüzlük Üretmek Üzerine	67
Okuma Yasasını Delmek	69
Olmak ya da Olmamak	72
Erasmus’un Yansızlığı	75
Doğru Soruları Sormak	77
“Gestapo 2013”	80
Hukuk Yalana Dönüşürse	82
Can Dündar’a Saygı	84

Çok Uzaktan, Çok Yakın	86
Değişim ve Dönüşüm	88
“Yetmez Ama Evet”çiler İçin Ağıt	90
Ormandan Yol Geçirmek	92
Parklardaki Üniversiteler	95
Sanatı Öldürmek, Sevgiyi Öldürmektir!	97
Halikarnas’tan “Sefalet Sokağı”na	100
Aydınlanma, Tehlikelidir	102
Brecht, Galilei ve Cüceler	105
Bugün ODTÜ’ye Girebilirsiniz!	107
Devrim, Dipten Gelir	110
Yandaş Medyanın Bilinçsiz İntiharı	112
Yıkımların En Korkuncu	115
Dindar mı, Kindar mı?	117
Gezi Parkı Kitaplıkları	120
Aynaları Kıran Felsefeci: Fusun Akatlı	123
Bozkırda Bir Akademi	126
Marksizm, Bilgisizlik Temelinde Yükselir mi?	129
Dilini Unutmak mı, Yoksa Dilini Yutmak mı?	132
Çevirinin Sorunları Yok	135
Alev Coşkun’dan “Modernleşme”, “Devrimler” ve “Laiklik” Üzerine Alıntılar	137
Kentsel Yıkım Projeleri	140
Yüzde Ellinin Ayaklanması	142
Bir Yıl Biterken Eskiye Bakış	144
Adalet Kültürünün Çöküşü	147
Bir Rönesans Aydını: Ünsal Oskay	150
Bir Direnme Eylemi Olarak Yazmak	153
“Gerçek, Hiçbir Yalana Benzemeyen Bir Şeydir...”	157
Bir Eylem Türü Olarak Okumak	161

“Gezi Parkı”nı Doğru Okumak	165
Peki ya Hayatı Okuyabiliyor muyuz?	169
Biz, Neleri Okumamış Olabiliriz?	173
Hayat Ertelemeye Gelmez	177
Leylâ Erbil ve Sevgi Kültürü	181
Özgürlüğü Okumuş muyduk?	185
Yaşamak Dilimizin Ucunda mı?	189
Tomris Uyarsız On Yıl	193
Yanlış Okunan Cumhuriyet	197
“Okumama Ortalaması”ndan Aydın Çıkmaz	201
Anna Seghers’ten Güncel Alıntılar	205
Ben, Sen, Hoşgörü ve “Öteki”	209
Eski Yazıları Güncelleştirmek Üzerine	213
Güngör Dilmenler Kuşağı	216
Nâzım Hikmet’e Saldırmak	219
Onat Kutlar’dan Yarına Mektuplar	222
Müşfik Kenter ya da: Oyuncu Kimdir?	225
“Otantik” Ne Kadar Özgün?	228
Rekin Teksoy Adında Bir Karınca	230
Yeni Bir “Eğitim” Kavramı	233
Yıkımın Kuşakları İçin Bir Ağıt	236
Okumak, Sorgulamaktır	239
Görmezlikten Gelmenin Acınası Kültürü	242
Aydın Sorunumuzdan Alıntılar	245
Bir Kitaba Veda Etmek	248
Zamanın Denizlerine Yollanan Sesler	251
Çelişkilerle Yaşamak	254
Kavram ve Uygulama Olarak Üniversite	257
Tiyatroda Yaratıcılık ve Öteki Sanatlar	260
Osmanlı’dan Reyhanlı’ya	263

Mizah Sanatının Özü	265
Biz Geleceğimizi Yitirdik	269
“Orantısız Cehalet”e Karşı Bir Savaşçı: Orhan Suda	272
Soma’dan Önce Yazılamayacak Bir Roman	276

Sunuş

Bundan önceki deneme kitabım olan *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri* 2012 yılında basılmış. Yani aradan çok uzun bir zaman geçmemiş. Ama hayatımızda bazen öyle “çok uzun değil” diye nitelendirdiğimiz zamanlarımız vardır ki, aslında belki her biri ayrı birer hayat kadar uzun ya da yoğundur; veya ikisi birdendir.

Benim *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri*’nden bu yana geçen ve “çok uzun” olmayan zamanım da işte böyle bir zamandı.

Önce 2012.

Lanetlenmiş Ağustosböcekleri ile hayatımın kırk yılına yayılan *Vergilius’un Ölümü* çevirisi peş peşe yayımlandı. O çevirinin ardından, ben de kendime artık “çevirmen” demeye başladım.

Çünkü çok önceden verilmiş bir sözüm vardı.

Ondan önce onlarca kitap çevirmiş olsam bile, ancak günün birinde *Vergilius’un Ölümü*’nün çevirisini bitirebildiğim takdirde kendime “çevirmen” diyecektim. Daha önceki çeviri emeklerimi yadsıdığım için değil. Tam kırk yıl önce, daha ilk satırlarından başlayarak, o eserin çevirisini sözünü ettiğim ilk yılların koşulları içerisinde bir tür “meydan okuma” saydığım için.

Bu uzun serüveni, *Vergilius’un Ölümü* çevirisine önsöz olarak yazdım.

Yine 2012 yılında *Lanetlenmiş Ağustosböcekleri*, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti’nin Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’ne layık görüldü.

Sonra 2013 yılı geldi.

20-28 Nisan 2013 tarihleri arasında gerçekleştirilen TÜ-YAP İzmir 18. Kitap Fuarı'nın Onur Yazarı seçildim. Bu fuar nedeniyle, sevgili dost Enver Ercan'ın usta işi emekleriyle hazırlanan 352 sayfalık bir kitap, TÜYAP tarafından bir kültür hizmeti olarak ve *Benim Kültürem Zamanlarım* başlığıyla yayımlandı.

Ve bu fuardan bir ay sonra, 31 Mayıs 2013 gecesi İstanbul'da, Taksim'deki Gezi Parkı'nda, Türk gençliği "GEZİ PARKI DİRENİŞİ" adıyla Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihindeki en büyük özgürlük şahlanışını başlattı. Bu şahlanış, çok kısa sürede ülkemizin öteki şehirlerine ve o şehirlerdeki meydanlara da yayıldı.

Bu, aynı zamanda cumhuriyet tarihimizde bir eşi daha görülmemiş bir değişimin de başlangıcıydı.

Değişenin, değişenlerin ve değişecek olanların tümünü birden kestirebilmek, o ilk günlerde doğal olarak imkânsızdı. Aynı durum bugün için de söz konusu. Çünkü başlayan "hareket", ilk bakışta uçsuz bucaksız diye nitelendirilebilecek kadar etkili ve kapsamlı. Öyle ki, ülkedeki bütün siyasi partiler, bütün siyasi kadrolar ve aydınların çok büyük bir kesimi, bu hareket'e tam anlamıyla hazırlıksız yakalandı.

Öte yandan, bu hareket, yine tam anlamıyla, katıksız bir DEVRİM'di çünkü yörüngesi bütünüyle tabandan tavana yönelikti ve bu tabanı bütünüyle GENÇLİK oluşturuyordu. O gençlik, neredeyse onyıllar boyunca yeterince politik olmamakla suçlanmıştı – aynı gençliğin bu suçlamaya "Gezi Parkı Direnişi" ile verdiği yanıt, çok görkemli ve çok çarpıcı oldu. Çünkü Gezi Parkı'nda toplanan gençliğin, yani yukarıda sözünü ettiğimiz *tabanın* hedefleri sadece birkaç ağaçla ve binayla sınırlı değildi. Bu gençlik oraya, ellili yılların başından bugüne demokrasi, özgürlük ve eşitlik adına kendisine kuşaklar boyunca gerçek diye benimsetilmeye çalışılmış yüzlerce, binlerce yalanı tasfiye etmek için toplandı. Bugünkü iktidarın bugünün gençliğine artık bugünün ve yarının *toplumu* gözüyle değil fakat yalnızca kendisine *biat edenlerden* oluşacak bir *cemaat* gözüyle bakmaya kalkışması ise, bardağı taşıran son damla oldu. Ve "Gezi Parkı Kuşağı" -tarih, onları sanırım artık böyle de adlandıracak!- kendine belli bir "duruş"u rehber seçmekle, üstelik de bu "duruş"un arkasında, hiçbir akıl hocasının ağzından

çıkma buyrukları ve öğütleri tartışmasız gerçekler diye benimsemeyen bir kararlılıkla durmakla, rüştünü tam bir olgunlukla ispat etti.

Bu bağlamda tek isteği ise, o sandığa uzanan yolların bundan böyle yalanlarla değil fakat gerçeklerle örülü olması. Bu isteğine ulaşacağından da kimse kuşku duymamalı. Çünkü “Gezi Parkı Kuşağı”, bütün gerçekleri –doğal olarak– bilmiyor olabilir. Ama yalan konusunda bugüne kadar edindiği zengin deneyimlerin sonucu olarak, *gerçeğin hiçbir yalana benzemeyen bir şey olduğunu* biliyor. Gücünün kaynağı da işte bu bilgi!

Bu harekete ilişkin sağlıklı ve doğru çözümlemeler için vakit hâlâ çok erken. Ve acele çözümlemeler, böyle hareketlerin doğru yürüngelerini kestirebilmeyi, tarihsel-toplumsal nedenlerine yeterince bilgi rehberliğinde inebilmeyi ancak tehlikeye sokar.

Evet, aceleye gerek yok. Ama daha en baştan yapılmış bir saptamanın “erken” olmadığı kesin: Artık hiçbir şey, bu hareketten *öncesi* gibi olmayacak. *Nasıl* olacağı ise, bu ülkenin geleceğini düşünenlerce *ne ölçüde sahiplenilebileceğine* bağlı.

* * *

Gezi Parkı Direnişi ile neredeyse eşzamanlı olarak, benim özelimde de bazı somut olaylar gerçekleşti.

soL gazetesinin haftada bir çıkan *soL Kitap* dergisinde, “Okuma Notlarım” başlıklı köşe yazıları yazmaya başladım.

26 Haziran 2013 akşamı, Kadıköy’deki Caferağa Spor Salonu’nda düzenlenen TKP Örgütlenme Toplantısı’nda, son aylarda partiye üye olan gençlere rozetleri dağıtılırken, yaklaşık iki bin kişinin alkışları arasında ben de bir rozet ile onurlandırıldım. Şu anda yetmiş iki yaşımı doldurmak üzereyim. Ama hayatım boyunca kendimi TKP’ye kabul ediliğim o akşamki kadar “genç” hissettiğimi hatırlamıyorum. Orada, o salonda, geride kalan yıllarımın hemen bütün yorgunluklarını silen bir sürpriz yaşadım.

2013’ün hayatımda iz bırakan son olayı ise, Nâzım Hikmet Akademisi’ne öğretim görevlisi olarak kabul edilmem oldu. Temmuzun sıcak günlerinden birinin öğleden öncesinde,

Kadıköy'deki Nâzım Hikmet Kültür Merkezi'nin serin bir mesire yerinden farksız ve ağaçlarla dolu bahçesinde sevgili dostum Doğan Ergün ile çaylarımızı yudumlarken, Doğan: "Biliyorsunuz, bizim bir de akademimiz var.." diyerek konuyu açtı. Elbette biliyordum. Derslerin verildiği eski ve güzel binayı daha önce gezmiş, oraya girip çıkan genç öğrencileri de görmüştüm ve içimden birkaç kez: "Keşke bir fırsat olsa da burada ders verebilsem!" diye geçirmiştim. Doğan'ın: "Biliyorsunuz..." ile başlayan cümlesinin arkasından bir önerinin geleceğinden emindim. Ama ben yine de işi "sağlama almak" istedim ve: "Ben orada ders vermeyi çok isterim!" diyiverdim!

"İş", olmuştu...

Şimdi bir dönem geride kaldı bile. Ve ben, tam elli yıllık üniversite hocalığının son durağı olarak Nâzım Hikmet'in adını taşıyan bir kuruma varabilmiş olmaktan onur duyuyorum.

* * *

Bu kitaptaki hemen bütün denemeler, Gezi Parkı Direnişi'nden sonra kaleme alındı. Ondan öncesine ait yalnızca birkaç yazı var.

Vergilius'un Ölümü çevirisine önsöz olarak koyduğum yazı ile, *Benim Külrengi Zamanlarım* kitabının giriş yazısını daha sonraki bir kitabıma bırakmak niyetindeyim. Ama geçenlerde, yaklaşmakta olan yaş günümü düşünürken, hayatının yetmiş iki yılını geride bırakmak üzere olan birinin "daha sonraki kitaplar" konusunda biraz daha "ihtiyatlı" düşünmesinin ve konuşmasının daha doğru olacağı sonucuna vardım.

Sadece, kalan *zamanım*, benim umduğum ve istediğim kadar uzun olmayabileceği için!

O yüzden, otobiyografik nitelikteki bu iki yazıyı da bu kitabıma aldım...

Ahmet Cemal
Moda, 19 Mayıs 2014

Bir Özyaşam Öyküsü Yerine:
Benim Külrenği Zamanlarım ya da
“Soylu” Bir Soysuzun Kısa Öyküsü...

5 Mart 1942 gecesi saat 23.15’te, İzmir’in Alsancak semtindeki Memleket Hastanesi’nde, çok “soylu” bir ailenin soysuz oğlu olarak doğdum.

Sonradan hep sevgi soyundan gelmem, belki de bundandır. Küçük yaştan itibaren sağıma soluma bakıp bana sevgi verecek bir soy bulamayınca, ben de kendime doğrudan sevgiyi soy edindim.

* * *

Şu anda espri falan yapıyor değilim. Bu yazıda, kendim hakkında gerçekleri dile getirmekle yükümlü olduğumun bilincindeyim. Hem de çok bilincindeyim. Çünkü TÜYAP tarafından bana, bir kitap fuarının onur konuğu olmanın onuru sunuldu. Ve ben bu satırları sözünü ettiğim onur konukluğu nedeniyle yine TÜYAP tarafından hazırlanmakta olan bir “Ahmet Cemal Kitabı”nın giriş yazısı için kaleme alıyorum.

İkisi de, yani hem bir kitap fuarının onur konuğu seçilmem, hem de adımlı taşıyan, içinde sadece benim anlatılacağımla bir kitabın basılacak olması, benim için gerçekten ama gerçekten ölçsüz bir onur kaynağı.

Çünkü, kitabı önemsiyorum.

Kitapları, onların yazarlarını ve çevirmenlerini çok ciddiye alıyorum.

Bugüne kadar çok daha fazla veya yeterince ciddiye alınsalardı eğer, şimdi çok farklı, gerçek anlamda insanca ve gerçekten özgür insanlardan oluşma bir ülkede yaşıyor olacağımızı varsayacak kadar ciddiye alıyorum.

* * *

Kitap, bir zamanlar bu ülkedeki devlet ve onun yöneticileri tarafından da çok ciddiye alınmıştı. Devlet, kendisi kitap bastırarak ve basılanların yurdun en ücra köşelerine ulaşmasını sağlayacak kadar ciddiye almıştı. Farklı zamanlardı. O farklı zamanlarda bu yüzden, ülkede sadece okuma yazma öğrenme seferberliği ilan edilmesiyle yetinilmeyip kitap basma seferberliğinin de ilan edilmesi yüzünden, evet, bu yüzden, o farklı zamanlarda farklı aydın kuşakları yetişti. Onlar, “Anadolu Aydınlanması” adı altında ne yazık ki çok kısa süreli ama yine de gücü süresiyle ters orantılı bir aydınlanmayı gerçekleştirdiler.

Ama zamanla, daha doğrusu 1938’de Mustafa Kemal Atatürk’ün ölümünün hemen ardından devlet ve onu yönetenlerin çoğu, “fikri hür, vicdanı hür” kuşaklar yetiştirmek yerine, kazara böyle yetişebilmiş kuşaklara karşı kendilerini koruma kaygısına düştüler.

O zaman, Köy Enstitüleri kapandı.

Tercüme Bürosu kapandı.

Tercüme mecmuası kapandı.

Halkevleri kapandı.

“Anadolu Aydınlanması” son buldu.

Kırkı yıllar, “Anadolu Aydınlanması”nın filizlendiği yıllardı.

Ellili yılların başında ise kapısında devletin resmî ya da sivil polisinin beklemediği aydın neredeyse kalmamıştı.

Geleceğin aydınlara yönelik kitlesel kıyımlarının temeli o yıllarda atıldı.

Kısaca belirtmeye çalıştığım bu yol, “fikri hür, vicdanı hür kuşaklar yetiştirme” idealinden “dindar gençlik yetiştirme” idealine uzanan yoldur.

* * *

Benim zamanlarım da kırklı yılların hemen başında, “Anadolu Aydınlanması”nın filizlendiği yıllarda yaşamaya başlandı.

Doğumumla verilen ilk nüfus cüzdanım hâlâ çekmecelerimden birinde. Nüfus cüzdanlarının yerini kimlik kartları aldığıında, bir yolunu bulup çok sayfalı ilk nüfus cüzdanımı da alıkoydum.

Sayfalarından birinde “ekmek karnesi verilmiştir” diye bir damga var. Bir ya da iki yaşımdayken vurulmuş bir damga. Doğduğumda, İkinci Dünya Savaşı’nın tam ortasındayız. Ama devlet olarak savaşın taraflarından biri değiliz. Dünyayı sarsan savaş, bizi yalnızca türlü kıtlıklar ile vurup sarsmakta. Şehirlerdeki, kasabalardaki ve köylerdeki insanların yiyeceği az. Kurulmaya başlayalı henüz iki yıl olmuş Köy Enstitüleri’nde yatılı okuyan gençlerin karınları da yeterince doymuyor.

Ama gündüzleri yanlarına aldıkları çantalardaki ekme ve katığın yanında *Antigone* de var.

Evet, Köy Enstitüleri’nde okuyan gençlerin karınları daha yeterince doymuyor. Ama kafaları, zihinleri, hem de bolca, doyuruluyor. Düşünceleri oluşsun diye. Kendileri üzerine, toplumları üzerine, dünyaları üzerine, bunların tümünün geleceği üzerine yeterince düşünebilsinler, yeterince sağlam gelecekler inşa edebilsinler diye. Evet, henüz yeterli yiyecekleri yok ama yeterince kitapları var. Tercüme Bürosu’nda durmadan, gece gündüz çalışan

nurlu ellerden çıkma çeviriler devletin matbaalarının yolunu tutup çabucak kitaplaşıyor ve oradan Köy Enstitüleri'nde kurulan, oralarda gencecik yaşta nasırlanmaya başlamış eller tarafından rafları yapılan kitaplıklara akıyor.

Köy Enstitüleri'ndeki öğrenciler, yılda en az yirmi beş klasik okumak zorundalar. "Sakıncalı kitap" kavramının ortaya çıkmasına daha yıllar var. Klasiklerin içinden "sakıncalı" cümlelerin ve pasajların ayıklanmasına da öyle. O karabulutlu günlerin gelmesine daha çok ama çok var.

Öte yandan aslına bakarsanız pek çok da yok. Sadece birkaç yıl. Çünkü 1940'da açılan Köy Enstitüleri, 1946'da özellikle büyük toprak sahipleri için tedirgin edici olmaya başlıyor.

* * *

Bu arada hemen belirteyim: Ben, zamanlarımı hep kopuk kopuk yaşadım. Bu yüzden onları anlatışım da bir parçalanmışlık hali içerisinde gerçekleşiyor. Yani demek istediğim şu: Buradaki kısa hayat hikâyesi çerçevesinde, sırf şimdi yazıya döküyorum diye hayatıma, aslında hiçbir zaman sahip olamadığı bir bütünlük kazandırmaya çalışmıyorum. Aksine, o hayatı bütün parçalanmışlığı ile sayfalara geçirme çabasındayım. Şimdi geriye baktığımda ve yetmiş yılı kuşbakışı görmeye çalıştığımda, hayatımı hep bu parçalanmışlığı içerisinde sevmiş olduğumu çok iyi anlıyorum; öyle ki, aksini bir alternatif olarak hiç düşünmemişim. Herhalde öyle bir hayatı, yani içinde her şeyin bir bütünlük taşıdığı, gelgitlerin bile artık klişeleşmiş, sıradanlaşmış, her türlü şaşkınlıktan uzak bir tutarlılık içerisinde meydana geldiği bir hayatı çok sıkıcı bulacağım için. Şimdi anlıyorum ki, hayatta hep başkaları için korkutucu, en azından tedirgin edici olanları normal,

normal olanları da korkutucu veya en azından tedirgin edici saymışım.

Bundan on yıl kadar önce, yani 60 veya 61 yaşındayken, ilk nüfus cüzdanımı tekrar karıştırdığımda, doğum yılımı gösteren 1942 sayısı bana o zamana kadar düşünmediğim bir şeyi düşündürdü.

Yaşamakta olduğum zamanlara yeni bir halka ekledi.

1942’de Nazi Almanya’sında ölüm kampları faaliyete geçmişti. Hitler’in buyruğu ile dev bir ölüm örgütü ve mekanizması, “Nihai Çözüm” (*Endlösung*) sloganının rehberliğinde çalışmaya başlamıştı. Amaç, Musevi ırkının kökünün kurutulmasıydı.

İşte o günlerde, bu korkunç olayı bir defa daha hatırladığımda, sanki bir çelişki ile burun buruna geldim.

Bu soykırımı hazırlayıp yürürlüğe koyanlar, bütün yazılı ve sözlü kaynaklarca “insan” türünden sayılıyorlardı.

Ben de insandım.

Yani ben ve onlar – aynı türden miydik?

Bu soru ve ondan kaynaklanan çelişki, beynimde elbet ilk kez bundan on yıl önce şekillenmemişti. Çok önceden beri şekillenmiş olmalıydı. Ama ben bu durumu bilinç düzeyinde ilk kez o zaman bu kadar açık ve seçik algılıyordum.

Aslında iyi ki bunca geç algılamıştım. Çünkü örneğin lise veya üniversite yıllarımda da algılamış olabilirdim ve böyle korkunç atıflarla dolu bir çelişkiyi neredeyse bir ömür boyu taşımak, kişilik bozukluklarına bile yol açabilirdi.

Yani – kim bilir?

* * *

Şimdi şu yarıda bıraktığım “soysuz”luğum konusuna dönelim.

Deneme ne işe yarar? Edebiyatın olmazsa olmazı deneme, yalnızca sanat yapıtlarına ya da politik, kültürel konulara bakışımızı değiştirmez, tıpkı has edebiyatın yaptığı gibi, iç dünyamızı da zenginleştirir, ulkumuzu genişletir. Usta denemeci Ahmet Cemaal, Türkçenin tüm zenginliğini, rengini, zekâsını kullanarak yazdığı denemeleriyle okurumuza denemeyi sevdiren yazarlarımızdan biri.

Önce Şairleri Yaktılar'da onun son dönem denemelerini bulacaksınız. Kimi zaman bir günlük parçasına, kimi zaman okuruyla bir dertleşmeye, kimi zaman ülkemizin can alıcı politik gerilimine değinen Ahmet Cemaal, yaşadıklarımızı c linizdeki kitabın başlığıyla özetlemiyor mu zaten: *Önce Şairleri Yaktılar*. Sonra sanatın tüm alanlarını aşağıladılar; heykelleri yıkular, tiyatroları kapatular; ders kitaplarında şiirleri sansürediler... Ama susturamadılar.

Önce Şairleri Yaktılar, susmayan bir edebiyat adamının kaleminden çıktı işte...

